

Е

ЕКЗЕМПЛЯРСЬКИЙ Василь Ілліч [рос. Экземплярский Василий Ильич] (30.12.1874[11.01.1875]–03.07.1933), випускник і викладач КДА – богослов, філософ, реліг. публіцист, видавець. Син архієпископа Варшавського і Привісленського Ієроніма (Екземплярського).

Нар. у Києві в сім'ї священика. Батько Е., Ілля Тихонович, випускник (1861) і магістр (1870) КДА, на той час служив у Петропавлівській церкві та обіймав посади законовчителя у Колегії Павла Галагана і Київ. 1-й чол. гімназії. Мати, Ганна Семенівна, у дівочтві Пилипеева (донька священика храму в ім'я Різдва Христового на Подолі, професора цивільної історії КДС Семена Івановича Пилипея, який закінчив КДА у 1835 зі ступ. магістра) опікувалася вихованням п'яти дітей. Після її передчасної смерті (01.09.1876, коли Е. не виповнилося й двох років) усі сімейні клопоти взяв на себе Ілля Тихонович, який протягом подальшого життя залишався для своїх дітей опорою і найпершим другом. Е., будучи наймолодшим у родині та страждаючи на тяжку хворобу очей (упродовж 5 років був майже незрячим; у дитинстві переніс бл. десяти офтальмологічних операцій) особливо відчував турботливе ставлення батька і старшої сестри Марії, випускниці Фундуклеївської гімназії, яка опікувалася його домашньою освітою.

З 1885 навчався у Київ. 1-й чол. гімназії. Після прийняття батьком чернецтва (27.07.1885) та висвячення його на єпископа Чигиринського, вікарія Київ. єпархії (03.11.1885), разом із братами мешкав почасти в архієрейському домі, почасти у готелі Києво-Михайлівського Золотоверхого монастиря, настоятелем якого владика Ієронім був за посадою.

У зв'язку із призначенням батька на самостійну Тамбовську каф-ру (з 03.06.1890) переїхав до м. Тамбова, де в 1891 вступив до 2-го класу семінарії. Навчаючись у Тамбовській ДС, виявив неабиякі успіхи в опануванні предметів. У 1894, після закінчення 4-го класу, перевівся до Литов. ДС, вирушивши до м. Вільна (нині – м. Вільнюс, Литов. Республіка) слідом за батьком, призначеним (з 30.04.1894) на Віленську каф-ру.

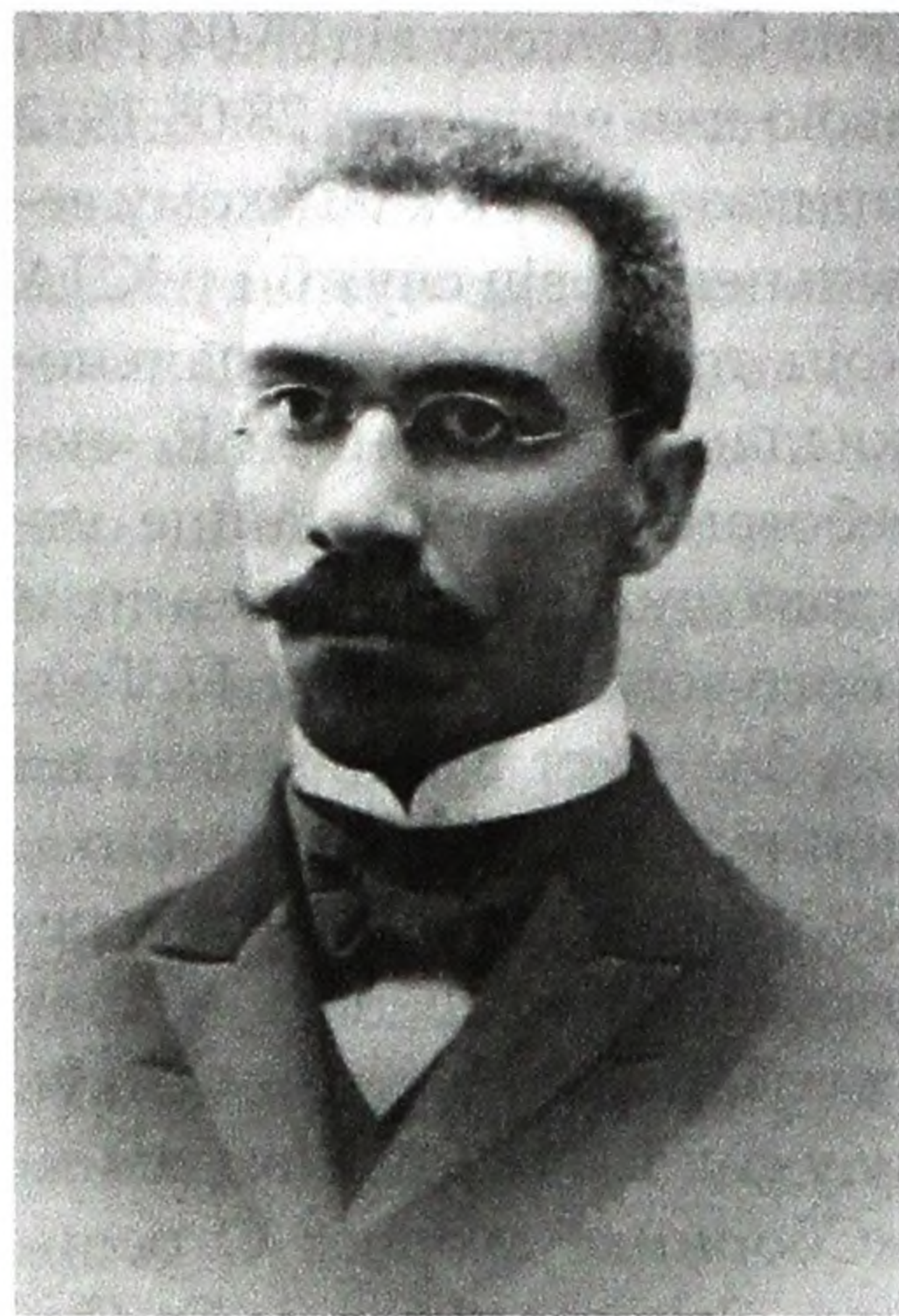
Закінчивши у 1896 Литов. ДС найкращим учнем, того ж року вступив до КДА. Попри слабке здоров'я (у березні 1898 через серцеву хворобу мусив оформити річну академ. відпустку) протягом студентських років демонстрував видатні успіхи у навчанні: мав відмінні оцінки з усіх дисциплін, із деяких – навіть «відмінно з плюсом». Наприкінці 4-го курсу (1900–01 навч. рік) підготував канд. твір «Библейское и святоотеческое учение о сущности священства» (рукопис зберігається у ІР НБУВ), доклавши чимало зусиль для пошуку і систематизації «розсіяних» по численних творах святих отців і церк. письменників матеріалів, необхідних для розкриття теми (керуючись схвальними відгуками доц. А. І. Булгакова і проф. П. І. Ліницького, Рада КДА визнала твір Е. «відмінним»). Закінчив КДА у 1901 зі ступ. канд. богослов'я, отримавши право на здобуття ступ. магістра на підставі захисту друкованої магістерської дис. без додаткових іспитів (ухвалу Ради КДА від 07.06.1901 затверджено митрополитом Київським і Галицьким Феогностом (Лебедевим) 25.06.1901).

З 16.08.1901 до 16.08.1902 перебував у КДА у статусі професорського стипендіата каф-ри догматичного богослов'я. Під керівництвом проф. М. П. Ястребова поглиблено вивчав правосл. догматику, а також

догматичні системи новітніх катол. (зокрема Дж. Перроне) і протестантських (зокрема Г. Л. Мартенсена) богословів. Працював над магістерською дис. за тематикою канд. твору.

17.08.1902 обраний Радою КДА на посаду в. о. доцента каф-ри морального богослов'я. Влітку 1904 опублікував у вигляді монографії дис. «Библейское и святоотеческое учение о сущности священства», яку захистив на публічному засіданні Ради КДА 09.09.1904 (офіц. опоненти – проф. А. І. Булгаков та проф. М. К. Маккавейський), здобувши ступ. магістра богослов'я (затверджений указом Св. Синоду 11.12.1904). Рішенням Ради КДА від 10.02.1905, схваленим митрополитом Київським і Галицьким Флавіаном (Городецьким) 25.02.1905, удостоєний звання доцента. 19.12.1907 обраний Радою КДА на посаду екстраорд. професора каф-ри морального богослов'я.

Протягом викладацької діяльності у КДА читав моральне богослов'я студентам 3-го курсу. За згадками слухачів, у лекційних викладах, проникнутих глибоко християн. духом, завжди торкався актуальної церк. та сусп. проблематики, надаючи їм особливої життєвості. Мав авторитет і повагу студентів «как человек, у которого теория никогда не расходилась с делом». Як фахівець заслужив високу оцінку навіть такого суворого й упередженого критика, як архієпископ Волинський і Житомирський Антоній (Храповицький), котрий відвідав лекції Е. під час ревізування КДА у березні – квітні 1908 (зазначивши дещо надмірну захопленість проблемами «наличной жизни» та «публицистическим элементом» у викладі предмета, преосвященний ревізор висловив цілком позитивний загальний вердикт: «...горячо одушевленный, искренне и церковно верующий молодой лектор», «...его стремление быть современным и либеральным (в благородном смысле этого слова) ни на минуту не позволяет ему забывать точку зрения чистого Православия и Церкви»).

Василь
Екземплярський

Належачи до чільних представників ліберальних кіл КДА, у 1905–08 Е. був одним з ініціаторів і активних учасників усіх трансформаційних процесів у житті КДА – зокрема підготовки «Проекта наиболее необходимых временных изменений и дополнений устава православных духовных академий», схваленого загальними зборами викладачів у листопаді 1905, та «Проекта устава православных богословских академий», розглянутого Радою КДА в лютому 1906. Увійшов до складу авторів збірника «Правда о Киевской духовной академии» (1910), що містив спростування сфальшованих і наклепницьких відомостей, поданих у звіті архієпископа Антонія (Храповицького), опублікованому за підсумками ревізування КДА. Був однією з найпомітніших постатей у Київ. релігійно-філос. тов-ві, створеному з ініціативи ліберальних професорів КДА у 1908 (з 1909 входив до його керівного органу). Як член Ради КДА завжди вирізнявся принциповою позицією з академ. питань; неодноразово вдавався до суперечок із представниками консервативного табору професорів – передусім із його «натхненником» і гол. ідеологом С. Т. Голубєвим.

Згідно з ухвалою Св. Синоду від 05.04.1912, що стала підставою для виданого 28.05.1912 «высочайшего приказа по гражданскому ведомству», був звільнений від служби у КДА (з 10.04.1912). Офіц. причиною синодального визнання викладацької діяльності Е. «несогласной с требованиями высочайше утвержденного устава духовных академий и вредной» стала його доповідь «Гр. Л. Н. Толстой и св. Иоанн Златоуст в их взгляде на жизненное значение заповедей Христовых», виголошена 30.10.1911 на засіданні Київ. релігійно-філос. тов-ва і покладена в основу однойменної статті, що була вміщена в оприлюдненому у січні 1912 моск. видавництвом «Путь» «Сборнике втором: О религии Льва Толстого». Згідно з ухвалою Св. Синоду «провина» Е. полягала в тому, що він «дерзнул сопоставлять великого Учителя Церкви святого Иоанна Златоуста с отлученным от Церкви за отрицание ее и ее учения писателем графом Львом Толстым...» та називати останнього «великим усопшим проповедником», а також дозволяв собі систематично цькувати «господствующее направление современного богословия» і його «некоторых почтенных академических представителей». Насправді ж, згадані доповідь і стаття стали лише формальним приводом для розправи з інакомислячим колегою і незручним опонентом, інспірованої очільниками «правої» професури КДА за підтримки тодішнього ректора єпископа Інокентія (Ястребова) та митрополита Київського і Галицького Флавіана (Городецького). Резонансна «справа Екземплярського», штучно створена на підставі банального доносу і перекручення змісту та задуму зазначеної статті за допомогою «висмиканих» із контексту цитат, виявилася не тільки яскравою ілюстрацією непримиренної «боротьби партій» і атмосфери підступу та інтриг, що «роз'їдали» КДА зсередини в останні десятиліття її існування: одним з її наслідків стала сувора синодальна заборона викладачам духовних навч. закладів (від 13.04.1912) вхо-

дити до складу тов-в, не затверджених церк. владою.

Позбавлений можливості займатися викладанням, своє прагнення «посильно служить Церкви и обществу» у передреволюц. роки Е. реалізовував у позаакадем. формах наук. і творчої діяльності. 04.11.1912 був обраний головою Київ. релігійно-філос. тов-ва, яке очолював протягом 5 років (з 1914 став також членом ради Науково-філос. тов-ва при Ун-ті Св. Володимира). 02.11.1915 отримав дозвіл київ. губернатора на видання власним коштом ж-лу «Христианская мысль», покликаного стати «органом православного самосознания», «служить, по мере сил, росту христианской мысли в России, отвечая на религиозные вопросы современного общества и содействуя выяснению в его сознании подлинно христианских основ жизни». Протягом 1916–17 вийшло друком 24 номери ж-лу. Поряд із Е., як редактором-видавцем, активну участь у його підготовці брали П. П. Кудрявцев, В. В. Зеньковський, П. В. Тихомиров, В. З. Завитневич, І. П. Четвериков та ін. київ. професори. Серед авторів «Христианской мысли» були такі відомі рос. реліг. мислителі, як С. О. Аскольдов, М. О. Бердяєв, С. М. Булгаков, В. Ф. Ерн, А. В. Карташов, В. О. Кожевников, П. О. Флоренський, Лев Шестов та ін. На сторінках ж-лу систематично друкувалися доповіді та статті членів Київ. релігійно-філос. тов-ва.

Після Лютневої революції Е., як «преданный сын Православной Церкви и Киевской Академии», був поновлений на посаді професора морального богослов'я КДА й у статусі члена її Ради (ухвалу Ради КДА від 08.03.1917 затверджено Св. Синодом 10.05.1917). У 1917–18 брав активну участь у реформуванні та розбудові церк. життя. На Київ. єпархіальному з'їзді 12–18.04.1917 був обраний членом Єпархіальної ради (від мирян). З липня 1918 разом із групою ін. професорів КДА входив до складу Вченого ком-ту при Мін-ві сповідань; керував діяльністю його Видавничої комісії, спец. комісії із ви-

дання популярних книг і брошур та організації культурно-просвітницьких гуртків, публічних лекцій і курсів, народних читань із питань віри і Церкви. З жовтня 1918 був також членом Релігійно-освіт. комісії, яка опікувалася підготовкою популярних видань із реліг. тематики укр. мовою. Був долучений до роботи з перекладу і підготовки до друку житій святих, особливо шанованих на укр. теренах.

На поч. 1920-х практично втратив зір (у злиденні й голодні пореволюц. роки давня хвороба очей набула незворотного характеру), однак не залишав пед. діяльності: викладав слухачам КПБА моральне богослов'я. Підтримуючи дружні стосунки із священником Анатолієм Жураковським (зі студентських часів був активним членом Київ. релігійно-філос. тов-ва), в 1920-х Е. влаштував у власній оселі богослов. «лекторій» для членів його общини (лекції-бесіди Е., записані у 1927–29 його дружиною Зінаїдою Василівною Баккалінською, вперше опубліковано у відновленому київ. ж-лі «Христианская мысль» у 2005–06). Так само як і о. Анатолій, один з очільників київ. «йосифлян», не сприйняв офіц. курсу на підпорядкування Правосл. Церкви мирській владі, окресленого відомою Декларацією Заступника Патріаршого Місцеблюстителя митрополита Сергія (Страгородського) від 29.07.1927.

Помер у Києві від грипозної пневмонії (за даними із свідоцтва про смерть) на 58-му році життя. Похований на Солом'янському кладовищі.

Талановитий богослов і реліг. філософ, Е. належить до найпомітніших постатей в історії КДА поч. ХХ ст. та інтелектуальному, культ., церк. житті Києва передреволюц. і революц. часів. У своїх працях, присвячених проблемам християн. етики та догматичного богослов'я, виявив себе не лише знавцем святоотчої спадщини і правосл. догматики, а й передусім сповідником живої віри в життєве значення Христових запові-

дей та євангельського ідеалу. Його найважливіші твори проникнуті безкомпромісним і послідовним утвердженням абсолютного, нормативного значення християн. цінностей та ідеалів як тієї моральної «планки», до якої мають підноситися людина і суспільство, дбаючи про своє духовне зростання. Значну увагу приділяв соціальним аспектам християн. віровчення, пошукам шляхів оновлення церк. життя та подолання відчуженості між Церквою і суспільством. Virізнявся тяжінням до гострих тем, доволі рідкісною для зашореного духовно-академ. середовища прямою твердженням, здатністю до полеміки і вмінням обстоювати свою позицію.

Особливе місце у творчості Е. належало христологічній тематиці. Протягом життя зібрав понад 12 тис. мистецьких зображень Ісуса Христа (нині частина його колекції – 1200 одиниць – зберігається у Літературно-меморіальному музеї М. А. Булгакова в Києві); мав задум підготувати спец. дослідження «Лик Христа в его изображениях» (його рукописний проспект зберігається там само).

З поч. 1900-х підтримував тісні дружні стосунки із А. І. Булгаковим та членами його родини; мав значний вплив на духовне формування Михайла Булгакова та задум його роману «Мастер и Маргарита».

Е. є автором найповнішого життєпису свого батька й упорядником та видавцем раритетного тому (кажучи словами сучасника, «величественного памятника от родной руки»), що поряд із біографією та творами архієпископа Ієроніма (Екземплярського) містить його спогади, які становлять, з-поміж іншого, цінне джерело з історії КДА.

Осн. тв.: Библейское и святоотеческое учение о сущности священства. – К., 1904. – 299 с.; 2-е изд. – К., 2007. – 280 с.; К вопросу об отношении нравственности к политике (Нравственные нормы жизни и международные отношения). – К., 1905. – [2], 48 с.; Высокопреосвященный архиепископ Иероним Экземплярский (1836–1905). Биографический очерк, некоторые статьи и несколько проповедей усопшего владыки. – К., 1906. – 344, 702 с.; Несколько мыслей по поводу

защиты смертной казни в русской богословской литературе последнего времени. – К., 1907. – [2], 50 с.; Памяти Николая Николаевича Неплюева // ТКДА. – 1908. – № 5. – С. 155–169; № 6. – С. 281–319; № 8. – С. 579–628; Учение древней Церкви о собственности и милостыне. – К., 1910. – 279 с.; 2-е изд. – Краснодар, 2013. – 267, [1] с.; За что меня осудили? 1. Несколько слов уволенного профессора духовной академии в защиту своего богословского направления. 2. Гр. Л. Толстой и св. Иоанн Златоуст в их взглядах на жизненное значение заповедей Христовых. – К., 1912. – 61 с.; Прощальное слово профессора нравственного богословия к своим бывшим слушателям. – К., 1912. – 27 с.; Прения в Государственной Думе по вероисповедному вопросу. К характеристике внутреннего состояния Русской Православной Церкви // Церковно-общественный вестник. – 1912. – № 6. – С. 10–13; № 7. – С. 11–13; № 9. – С. 3–6; № 11. – С. 12–15; № 12. – С. 8–11; № 14. – С. 11–14; Евангелие и общественная жизнь (Несколько слов о социальной стороне евангельской проповеди). – К., 1913. – [2], 67 с.; Евангелие Иисуса Христа перед судом Ницше. – Пг., 1915. – [1], 166 с.; Христианское юродство и христианская сила (к вопросу о смысле жизни). – К., 1916. – 56 с.; Несколько мыслей о христианском юродстве и христианской силе // Христианская мысль. – 1916. – № 11. – С. 59–72; Свобода // Там само. – 1917. – № 3–4. – С. 187–190; О направлении церковной реформы // Там само. – № 9–10. – С. 90–111; № 11–12. – С. 3–9; Старчество // Дар ученичества : сб. / сост. [и авт. вступ. статей] П. Г. Проценко. – М., 1993. – С. 369–385; Тайна страданий и христианство. – СПб., 1996. – 168, [2] с.; Христианское юродство и христианская истина // Вестник РХД. – 1998. – № 179 (V–VI). – С. 77–85; Жизнь и Свет // Христианская мысль. – № 2. – К., 2005. – С. 289–309; Божеское и человеческое // Там само. – № 4. – К., 2007–2008. – С. 270–285; Солнце Невечереющее. Образ Христа в творениях Иоанна Златоуста // Там само. – С. 285–300; Жизнь и Свет : богословские беседы В. И. Экземплярского. – М., 2009. – 284 с.; Любовь не умирающая // Христианская мысль. – № 5. – К., 2009–2010. – С. 204–212.

Арх.: ДАК. – Ф. 108. – Оп. 94. – Спр. 46; Ф. Р-1654. – Оп. 1. – Спр. 903; IP НБУВ. – Ф. 175. – № 2315; Ф. 304. – Дис. 1713; ЦДІАУК. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 10977; Оп. 3. – Спр. 2323, 2614, 2678, 2687, 2991, 3541, 3876, 3912, 4013.

Опубл. дж.: Разрядный список воспитанников Тамбовской духовной семинарии, составленный на основании годовых испытаний в июне месяце 1894 года // Тамбовские Ев. – 1894. – № 28. – Ч. офиц. – С. 476; Извлечение из протоколов Совета Киевской духовной академии за 1900–1901 учебный год. – К., 1901. – С. 419–425, 428–431; Извлечение из протоколов Совета Киевской духовной академии за 1901–1902 учебный год. – К., 1902. – С. 78–79, 379–382; Извлечение из журналов Совета Киевской духовной академии за 1903–1904 учебный год. – К., 1904. – С. 231–236; Магистерский коллоквиум // КЕВ. – 1904. – № 38. – Отд. неофиц. – С. 927; Извлечение из журналов Совета Киевской духовной академии за 1904–1905 учебный

год. – К., 1905. – С. 39–41, 248–250; Извлечение из журналов Совета Киевской духовной академии за 1907–1908 учебный год. – К., 1908. – С. 224–226; *Антоний [Храповицкий], архиеп.* Отчет по высочайше назначенной ревизии Киевской духовной академии в марте и апреле 1908 года. – Почаев, 1909. – С. 55–56, 61–62, 71; Правда о Киевской духовной академии. Вынужденный ответ на изданную архиепископом Волынским Антонием брошюру «Отчет по высочайше назначенной ревизии Киевской духовной академии в марте и апреле 1908 года». – К., 1910. – С. 3–46, 123–131; Высочайший приказ // ЦВед. – 1912. – № 25. – С. 258; Извлечение из журналов Совета Киевской духовной академии за 1911–1912 учебный год. – К., 1912. – С. 380–382; Б. У проф. В. И. Экземплярского (из беседы) // Киевская мысль. – 1912. – № 97 (8 апреля); *Bidnow W.* Wasilij Iljicz Ekzemplarski (wspomnienie pośmertne) // Elpis. – 1933. – Rocznik VII. – Zeszyt 2. – S. 130–133; «Люблю Академию и всегда буду действовать во имя любви к ней...» (Письма профессора Киевской духовной академии Д. И. Богдашевского к А. А. Дмитриевскому) / вступ. статья, публ. и прим. Н. Ю. Суховой // Вестник ПСТГУ. Сер. II : История. История Русской Православной Церкви. – 2013. – Вып. 5 (54). – С. 84, 86, 91, 92, 95, 98; Вып. 6 (55). – С. 88, 94, 96, 98; «Дал бы Бог, чтобы все и вся успокоились, и наступил общий мир...» (Письма протоиерея Николая Степановича Гроссу к Алексею Афанасьевичу Дмитриевскому 1908–1927 гг.) / вступ. ст., публ. и прим. Н. Ю. Суховой // Труды КДА. – № 20. – К., 2014. – С. 213, 216.

Літ.: Булгаков С. Самозащита В. И. Экземплярского // РМ. – 1912. – № 8. – С. 39–40; Володин [Бошко В. И.] Проф. В. И. Экземплярский // Киевская мысль. – 1912. – № 96 (7 апреля); Прохаско О. Антиправославная литературная деятельность // Огни. – 1912. – № 22. – С. 9–11; № 23. – С. 11; Ульяновський В. І. Церква в Українській Державі 1917–1920 рр. (доба Гетьманату Павла Скоропадського). – К., 1997. – С. 57–70, 112, 115; Грищенко В. Л. В. Екземплярський у релігійно-філос. житті Києва початку ХХ ст. // НЗ НаУКМА. – Т. 8. Філософія та право. – К., 1999. – С. 42–50; Вона ж. Духовний шлях В. Екземплярського // Там само. – Т. 9. Спец. випуск. – К., 1999. – С. 91–96; Вона ж. Сенс любові : християнська етика В. Екземплярського // Там само. – Т. 18. Філософія та релігієзнавство. – К., 2000. – С. 35–40; Вона ж. Християнський моральний ідеал в етичній концепції В. Екземплярського // Магістеріум. – Вип. 9. Історико-філос. студії. – К., 2002. – С. 63–68; Вона ж. Релігійно-філософський світогляд В. Екземплярського : автореферат дис. ... канд. філос. наук : спец. 09.00.05 – історія філософії. – К., 2002. – 16 с.; Ткачук М. Л. За що його засудили? (До історії вигнання з Київської духовної академії професора В. Екземплярського) // КА. – Вип. 8. – К., 2010. – С. 64–78; Рогозовская Т. А. Василий Ильич Экземпларский // Христианская мысль. – № 1. – К., 2004. – С. 109–114; Макарян Н., прот. В. И. Экземпларский о церковной реформе // Там само. – С. 115–118; Назаров И. В. На пороге Царства // Там само. – С. 119–122; Губианури Л. В. Наследие В. И. Экземпларского в Музее М. А. Булгакова в

Киеве // Там само. – № 4. – К., 2007–2008. – С. 268–269; Проценко П. Г. Лев Толстой как яблоко церковного раздора. Архиепископ Антоний против профессора Экземплярского // НГ Религии. – 2008. – 19 ноября. – Режим доступу: http://religion.ng.ru/history/2008-11-19/7_tolstoy.html. – Назва з екрана; Филиппенко Н. Г. Нравственность как способ человеческого бытия. Несколько слов в защиту профессора Киевской духовной академии В. И. Экземплярского (1875–1933) // Філософія гуманітарного знання : раціональність і духовність. Матеріали Міжнар. наук. конференції 2–3 жовтня 2008 р. – Чернівці, 2008. – С. 278–282; Вона ж. Из истории Киевского религиозно-философского общества (1908–1919) : В. И. Экземплярский об онтологических основаниях нравственности // Практична філософія. – 2009. – № 4 (34). – С. 195–202; Вона ж. Киевское религиозно-философское общество (1908–1919). Очерк истории. – К., 2009. – 140 с.; Вона ж. Еще несколько слов в защиту В. И. Экземплярского (1875–1933) (к вопросу о проблемах историко-философского анализа наследия профессоров Киевской духовной академии начала XX века) // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Сер. 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – К., 2012. – Вип. 27 (40). – С. 272–282; Сомин Н. Василий Ильич Экземплярский. Судьба и творчество // Жизнь и Свет : богословские беседы В. И. Экземплярского. – М., 2009. – С. 3–24; Він же. Феномен Экземплярского (о жизни и нравственном богословии проф. Киевской духовной академии Василия Ильича Экземплярского). – Режим доступу: http://chri-soc.narod.ru/Exem_b.htm. – Назва з екрана; Він же. Проф. В. И. Экземплярский и его книга «Учение древней Церкви о собственности и милостыне». – Режим доступу: http://chri-soc.narod.ru/Exem_m.htm. – Назва з екрана; Нива Ж. «Киевская школа» аббата Портала. – Режим доступу: http://nivat.free.fr/articles/kievskaja_shkola.php#ref2#ref2. – Назва з екрана; Печеранський І. П. Етичне обґрунтування «віри в Христа» в богословсько-філософській концепції В. І. Екземплярського // Наук. записки Нац. ун-ту «Острозька академія». Сер. Філософія. – Вип. 7. – Острог, 2010. – С. 218–228.

М. Л. Ткачук

ЕЛЛАНСЬКИЙ Віктор Васильович [рос. Элланский Виктор Васильевич] (13[25].09.1874–08.09.1937), **священномученик**, протоієрей, випускник КДА – священнослужитель РПЦ, церк. педагог та адміністратор.

Нар. у с. Плоске Остерського пов. Черніг. губ. (нині – Броварського р-ну Київ. обл.) у сім'ї священника. Закінчив Черніг. ДУ (1883–88) та ДС (1888–94). Одружившись 22.01.1895 із Оленою Іванівною Маньковською (з родини священника), у шлюбі з якою згодом ви-

ховував 13 дітей, прийняв священний сан. 05.02.1895 висвячений єпископом Чернігівським і Ніжинським Антонієм (Соколовим) на ієрея та призначений священником Свято-Успенської церкви с. Тулиголове Глухівського пов. Черніг. губ. (нині – Кролевецького р-ну Сум. обл.), де відкрив школу грамоти (з 01.09.1896).

За власним клопотанням невдовзі переведений до Туркестанської єпархії: з 30.10.1898 служив у Свято-Троїцькій церкві станиці Лепсинська Семиреченської обл. Туркестанського генерал-губернаторства (нині – Алматинської обл. Республіки Казахстан). Одночасно обіймав посаду заковчителя Лепсинського 2-класного міськ. уч-ща (16.08.1899–17.10.1900); тимчасово виконував обов'язки наглядача 2-го округу Туркестанської єпархії (18.11.1899–17.10.1900).

Восени 1900 за сімейними обставинами повернувся на Чернігівщину. З 17.10.1900 служив у Свято-Георгіївській церкві с. Шумарове-Попівка Мглинського пов. Черніг. губ. (нині – с. Шумарово Мглинського р-ну Брянської обл. РФ). 16.05.1901 призначений священником Олександрівської церкви с. Лопатні Городенського пов. Черніг. губ. (нині – Репкінського р-ну Черніг. обл.), де згодом учителював також у місцевій школі грамоти (01.10.1901–01.10.1903). Виконував адм. обов'язки на єпархіальній службі: був членом благочинницької ради (з 22.12.1903) та духовним слідчим 2-го благочинницького округу Городянського пов. (з 04.09.1904).

31.12.1904 переведений на посаду священника Свято-Успенської церкви с. Погреби Остерського пов. Черніг. губ. (нині – Броварського р-ну Київ. обл.). Вхід до складу благочинницької ради 4-го округу Остерського пов. (04.04.1906–01.09.1910). Обіймав посади заковчителя і завідувача місцевих церк. шкіл (01.09.1906–31.12.1910).

У 1910–14 навчався у КДА, де здобув ступ. канд. богослов'я (ухвалу Ради КДА від 14.06.1914 затверджено митрополитом Київським і Галицьким Флавіаном (Городецьким)